

ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ І ПЕРЕКЛАДУ ДАВНЬОСЛОВ'ЯНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

У статті проаналізовано особливості роботи із політичною термінологією в давньослов'янських текстах. Особливу увагу приділено прикладам неперекладностей деяких ключових політичних термінів, які походять із давньослов'янської мови і вживаються в сучасній політичній та філософській літературі, зокрема «держава», «влада», «мир», «війна», «закон». Здійснено спробу довести думку, що приписування їм сучасних значень призводить до анахронізмів і аберацій смислів, адже вони є типовим прикладом неперекладностей у межах однієї традиції.

Ключові слова: неперекладність, давньослов'янська мова, влада, держава, мир, війна, закон, політика, монархія, республіка.

2009 року в Україні було започатковано унікальне видання Європейського словника філософій — книги, де зібрано терміни, застосування яких у різних мовах (французькій, англійській, німецькій тощо) і спроби їх перекладу можуть викликати труднощі, пов'язані з традиціями їх вживання у відмінних культурних ареалах і в різні історичні періоди.

Однак ситуації неперекладності виникають також і в межах однієї філософської традиції, зокрема української, яка користувалась різними мовами: давньослов'янською, староукраїнською, латиною, польською, російською, українською. Терміни, що вживалися в давніх текстах, мали свої конотації, які не завжди враховують під час перекладу сучасною українською мовою.

Найважливіші політичні поняття української мови походять з давньо-слов'янської¹ і виникли ще у період Київської Русі. Такими є,

¹ Терміном «давньослов'янська мова» тут позначено писемну мову, що побутувала в Київській Русі між першим та другим південнослов'янськими впливами, тобто між серединою XI та серединою XIV ст.. Її слід відрізняти від «праслов'янської» — розмовної мови слов'ян до VI–VII ст., писемних пам'яток

зокрема, «держава», «влада», «мир», «війна», «закон», «право» тощо. Проте якщо ми, працюючи із давніми текстами, будемо читати і розуміти їх так, як ми це робимо зараз, приписуючи їм сучасні значення — матимемо справу з серйозними анахронізмами і абераціями смислів. Вони є типовим прикладом неперекладностей у межах однієї традиції, а тому кожен, хто береться за їх дослідження, може легко потрапити у пастку, створену давніми значеннями цих термінів.

Звісно, якихось загальних правил роботи з давньослов'янською політичною термінологією немає. Але можна вказати на дві особливості такої праці, які, сподіваємося, суттєво допоможуть тим, хто буде проводити термінологічні дослідження або робити переклади.

1. Насамперед варто враховувати архаїчні значення політичних термінів, які майже зникли з їх сучасних смислових полів, але у період Київської Русі і дещо пізніше були вагомими. Наприклад, лексема «влада» (давньосл. «власть») була утворена від «владати», «владовати», «владети», «владельствовати», «власти», «властовати». Ці слова

якої ми не маємо, а також від «церковнослов'янської» та «старо (давньо) церковнослов'янської» мов. Хоча останній термін часто вживають як синонім «давньослов'янської», проте він асоціюється із мовою церкви і малопридатний для позначення мови «світських» писемних джерел, наприклад «Слова о полку Ігоревім» чи «Повчання» Володимира Мономаха, а термін «церковнослов'янська мова» має занадто широке значення, охоплюючи мову, яка навіть сьогодні перебуває в церковному вжитку, суттєво відрізняючись від писемної мови Київської Русі. Термін «давньослов'янська мова» не коректно вживати і до розмовної мови Київської Русі, яка, наймовірніше, не була цілісною. Припущення про існування єдиної «східнослов'янської» чи «давньоруської» мови, якою нібито говорив «єдиний руський народ», потрапило в політичний ужиток імперської Росії та СРСР [Див. 25, с. 62–72], а також досить часто використовують зараз в ідеології «Руського міра», однак ґрунтовної наукової основи, очевидно, під собою не має, хоча її обстоюють деякі українські історики [Див.: 18]. Праці А. Залізняка щодо розвитку мови берестяних грамот окреслюють якраз протилежну картину — не в межах єдиної «давньоруської мови» почали формуватися відмінності, котрі поклали початок українській, російській та білоруській мовам, а навпаки — в Київській Русі була тенденція до зближення регіональних мовних відмінностей [3, с. 6–8, Див. також: 13]. Давньослов'янська мова поєднує в собі особливості моравської, македонської та болгарської редакцій з місцевими елементами мовного вжитку різних земель Київської Русі серед. XI — серед. XIV ст.

спочатку позначали приватне володіння землею, майном чи людьми і тому у багатьох випадках позначали просто особисте володіння, лише згодом набували сучасних «управлінських» значень. Те саме стосується терміна «держава» (давньосл. «дѣржава»), який сягає ще праслов'янських витоків і, безумовно, пов'язаний із «държати» («держати»), тобто «тримати», «утримувати», «мати при собі», а в стосовно політичної царини близький до значень «володіти», «правити», «утримувати» (землю, людей, майно). Таким чином, слово «держава» у давніх текстах часто вживають, коли йдеться про людину, якій власність надано завдяки божественному становищу і як ознака такого становища [Див.: 27, р. 90]. І лише згодом розвиток лексем «владь» та «держава» відобразив рух — від позначення особистого володіння землею, майном і людьми до модерного розуміння влади як суб'єкта і процесу управління якимись політичними одиницями, а також продемонстрував відрив значення терміна «держава» від особи правителя та її досягнення не як власності князя, а як чогось самостійного². Окрім того, середньовічні поняття «владь» та «держава», як показує аналіз текстів киеворуської доби, зберігали зв'язок з архаїчними уявленнями про владу як божественний першопочаток, що впорядковує Всесвіт загалом і соціальний простір зокрема, подібний до грецького «ἀρχή». Влад асоціювалась із силою, що перетворює безформну пустку і хаос на гармонійний космос, внаслідок чого її наділяли ознаками божественності. Одночасно в літописному, паломницькому чи агіографічному осмисленні поняття «держава» було пов'язане із уявленнями про «свій» і «чужий» простір, причому «свою» землю — якраз і вважали соціальним космосом, впорядкованим владою, що відділявся від зовнішнього хаотичного світу за допомогою межі, пов'язаної із категорією «закону».

Саме слово «законъ» у давньослов'янській мові було полісемантичним і мало такі значення: всезагальне вчення, релігію; період історії до Христа; суспільні та релігійні норми, викладені в книгах Старого Заповіту; книги Старого та Нового Заповіту (Закону), частину Святого Письма, приписуваного пророкові Мойсею; релігійні, юридичні, медичні, моральні, побутові та інші норми³, а також фіксувало їх

² На думку Г. Мансфілда, в Європі це вперше відбулося у творах Мак'явеллі [26].

³ Див. коментарі С. Бондаря до «Слова про Закон і Благодать» у хрестоматії:

глибинний зв'язок із сакральною географією. «Закон» — це одночасно і правило, встановлене Богом, і межа між двома опозиційними просторовими територіями — зоною політично організованого простору та зоною розсіяного зла. «Закон» — це «межа» між добром і злом як у моральному, так і в географічному сенсі. Образи стіни, дверей, огорожі, що символізують «закон», є у багатьох текстах часів Київської Русі, наприклад у Кирила Туровського [8, с. 341].

З порушеннями порядку всередині чи ззовні цього простору також були пов'язані важливі для середньовіччя терміни «мир» та «війна». Подвійна семантика давньослов'янського «миръ» — «миръ» як мир (гр. «εἰρήνη», лат. «рах») і «миръ» як світ (гр. «κόσμος», лат. «mundus») — опосередковано підтверджує цей зв'язок [Див.: 2, с. 626]. Адже якщо слово «миръ» дійсно походить від праслов'янського «mir», етимологічно пов'язаного із давньоіранським «*mithra», авестійським «mithra» чи «mitra» ведичного санскриту, близькими до значень «дружба», «союз», «угода», «злагода» [2, с. 346], то за цим семантичним полем ми можемо легко помітити уявлення про світову гармонію чи «космос», впорядкований певним божественним першопочатком на зразок грецького «ἀρχή», а отже, й ідею соціальної гармонії, яка має значно вагоміше ціннісне й сакральне значення, ніж похмура безодня природного і соціального хаосу. Прикметно, що семантика слова «війна» (давньосл. «воина», «вѣина»), якщо вірити сучасним дослідженням, намагається уникнути теми розбрату і хаосу. Словник М. Фасмера вказує на його походження від давньослов'янського «воинъ» (вѣнъ), а отже, і «повиняти», тобто «підкорювати», що було спорідненим із лит. «vejù», «vūti» («гнатися», «доганяти»), давньоінд. «veti» («переслідувати», «прагнути до»), авест. «vaueiti» («гонити», «переслідувати»), лат. «venor» «полювання» [20, с. 334–335]. Зв'язок з останнім значенням вельми показовий, адже обидва заняття (і війна, і полювання) були частиною так званого «мужського діла», про яке, зокрема, згадує Мономах [15, л. 83]. Очевидно, протилежним за значенням до слова «миръ», з етимологічних позицій, було не слово «воина», а давньослов'янське «ратъ», яке, щоправда, частіше позначало не війну в цілому, а лише один із її епізодів — «бій», «битву», «бойовище» (аналогічно гр. «μάχη») і,

«Історія філософії України» [7, с. 22].

за М. Фасмером, могло корелювати зі словами інших мов, що виражали значення «боротьба», «суперечка», «ворожнеча» [22, с. 448].

2. Другий момент, який ми маємо врахувати під час роботи з давньослов'янськими політичними поняттями — це обов'язкове їх співвіднесення з античною, візантійською чи західноєвропейською термінологією, яка часто була джерелом для запозичень. Однак потрапляючи у місцеве середовище, терміни нерідко набували нових, цілком відмінних від оригіналів значень. Інколи давньослов'янський переклад навіть «загальноприйнятих» грецьких чи латинських політичних понять мав приховану неперекладність. Наприклад, дуже своєрідно перекладали назви трьох відомих частин душі за Платоном, які, безумовно, вплинули на уявлення про середньовічне суспільство як про таке, що складається із трьох верств: «*oratores*' («людей слова», «людей молитви»), «*bellatores*' («людей війни»), «*laboratores*' («людей праці»). Першу частину в оригіналі позначали термінами, пов'язаними із гр. «*λόγος*», себто «розум», «розмисел», «мислення», «вчення», а також «право вирішувати, встановлювати норми, віддавати розпорядження», одним словом, здійснювати владу. Останнє лексичне значення, очевидно, досить сильно вплинуло на теоретичні побудови Платона, а саме на визнання філософів як наділених «*λόγος-ом*», єдино гідними бути правителями, а отже, опосередковано, на «політичність» усієї філософії Платона. Проте в давньослов'янських перекладах його майже завжди називали «словесним» [Див. наприклад: 12, л. 238b], вписуючись у потужну традицію «ословеснення» логосу. Отже його не можна однозначно перекласти як «розумне» [Див.: 11, 1, 24]. Для позначення другої частини душі часто використовували термін «*яростное*», який експресивними конотаціями знову ж таки дещо відрізнявся від Платонового оригіналу, де було вжито «*θυμοῦ*» — «гнівне»⁴. У його функціонуванні спостерігаємо зміщення локусу значення, спричинене зміною умов вживання та референта, а саме — залученням Платонового вчення про душу в специфічно киеворуський політичний контекст. Наприклад, митрополит Никифор, називаючи такий первень «яростним», трансформує не тільки значення, але й емоційне забарвлення слова. Зрештою, назва третьої частини

⁴ «τὸ δὲ δῆ τοῦ θυμοῦ καὶ ᾧ θυμοῦμεθα πότερον τρίτον, Л

душі («желанное») також відрізняється від Платона, який використовував терміни «διψῶσαν», «διψῶντος», які в давньогрецькій мові були пов'язані зі «спрагою», з бажанням пити («πιεῖν»), а також із давньогрецьким «δίψα», що означало одночасно спрагу як «бажання пити» і спрагу в непрямому значенні слова — як «потяг», «пристрасть». Никифор тлумачить такий первень як постійні добровільні роздуми про Бога [Див.: 10, 11]. Очевидно, на творчість митрополита, знову ж таки, вплинули контекст та референт, які зробили недоцільним використання термінології Платона.

Інколи, працюючи із текстами, написаними давньослов'янською мовою, ми натрапляємо на цікаву ситуацію відсутності терміна за наявності самого феномена, що мав би бути номінованим. Наприклад, відомо, що в давньослов'янській мові не було терміна «політика». У греко-слов'янському словнику, який В. Істрін додав до свого видання «Хроніки» Георгія Амартола, слово «політеіа» перекладається як «гради», «жизнь», «житие», «царствие» [5, с. 152]. Вислів: «*δυο γὰρ ὁδῶν καὶ πολιτειῶν ὁσῶν ἐν τῷ βίῳ*», який чітко фіксує відмінність «βίος» («життя») і «політеіа» («громадські, державні справи»), перекладено як «два бо поути суща межю жизни и жития сего» [17, с. 873]. Однак втрачена термінологія аж ніяк не свідчила про втрату розуміння самого феномена політичного, адже Київська Русь у найзагальніших сутнісних ознаках відтворювала греко-візантійське, чи то іншими словами християнізоване платонівсько-аристотелівське розуміння політичного, яке поставало в уявленні про «архітектонічний» характер політики як діяльності зі створення ієрархічної диспозиції, у визнанні основним принципом побудови цієї ієрархії по-християнськи переосмисленої справедливості та цілому ряді інших ознак [9].

Так само ми не можемо знайти у киеворуських текстах словесних відповідників відомій четвірці середньовічних категорій, що в латинській мові описували владу: «*auctoritas*» (влада як авторитет), «*potestas*» (влада як могутність чи можливість), «*dominium*» (влада як володіння) та «*imperium*» (влада як повеління) [Див.: 27, pp. 234–236; 29, р. 3]. Проте це аж ніяк не означає, що цих чотирьох смислів не існувало в Київській Русі. Всіх їх можна вивести із контекстів вживання слова «влада» у різних текстах.

Подібну ситуацію ми маємо із термінами, що позначали форми правління чи державного устрою, зокрема «монархія» та «республіка». У давньослов'янських джерелах їх точних відповідників ми не знайдемо. Звісно, у киеворуський період уже вживали терміни «самодержць» і «самодержьство», проте в XIII ст. «самодержць» — це особистісна характеристика («мнози же самодержици придоша держащеи столъ княжения Киевьскаго» [14, с. 709]). Тільки у XV–XVII ст., насамперед у Московському царстві, починає час від часу з'являтися слово «самодержьство» у смислі, близькому до «форми правління», як наприклад, у посланні митрополита Іони Московського литовським єпископам 1458–1459 рр. («здешнего православнаго великаго самодержьства» [6, с. 623]). Але це аж ніяк не означає, що в текстах не було уявлення про монархічну форму правління. Вже за часів Київської Русі важливою особливістю слова «самодержавец» було його використання як позначки зібраності руських князівств під одним керівництвом (звороти на зразок «самодержьца всея Русі» [6, с. 715; Див. також: 19 с. 558]), що відповідало не тільки «формі правління», але й тому, що ми зараз називаємо «державним устроєм», чимось проміжним поміж унітарним і федеративним. У будь-якому випадку, сама думка про те, що правителі змінюються, а устрій залишається незмінним, переконання, що руські землі мають бути об'єднаними, а феодална роздробленість і міжусобиці не повинні мати місця, достатньо представлена в киеворуській літературі («Слово о полку Ігоревім», «Слово про загибель Руської землі» [16, с. 326]), сама по собі провокувала осмислення держави як окремої одиниці з особливим устроєм і формою правління.

Те саме стосується терміна «республіка», якого в давньослов'янській мові не існувало. «В давньоруських Кормчих книгах еквіваленти латинського терміна *res publica* перекладали як «людские вещи», а грецького *politika pragmata* як «градские вещи», — зазначив О. Хархордін [23, с. 97]. Проте варто зауважити, що слово «вещь», яке використовували у цих перекладах, було так само полісемантичним, як і латинське «res», а тому киеворуські перекладачі, схопивши цю багатозначність, підібрали для перекладу термінів «*res publica*» та «політіка праґмата» саме його. Церковнослов'янське «вещь» одночасно позначало і «річ», і «справу» (гр. «праґма») [17, с. 252–253]. О. Хархордін

наголошує на тому, що нерідко із контекстів політичних досліджень латинського терміна «*res publica*» вилучали одне із значень «*res*» — «речі» матеріального субстрату, якими у державі можуть бути дорога, церква, площа чи міст, і які, не будучи чиеюсь приватною власністю, у межах певної соціальної одиниці чи території є спільними, публічними, як наприклад, міст у відомому своїми «республіканськими» традиціями Новгороді [4, с. 195]. Щодо того, наскільки сильними були в Київській Русі республіканські традиції, думки вчених розходяться, проте в текстах, починаючи з XIII століття, відчутними є смисли, що відсилають до розуміння держави як чогось «публічного», спільного.

На основі сказаного вище можна зробити висновки, що в роботі з вітчизняним писемним матеріалом ми маємо враховувати неперекладності двох типів — «внутрішні» та «зовнішні». Себто, з одного боку, прослідковувати зміни у значеннях політичних термінів під впливом епохи, архаїчних уявлень, семантики, особливостей вживання, етимології, контексту, ситуації тощо в межах однієї традиції, а з іншого — маємо звернути увагу на неперекладності, пов'язані із потраплянням західноєвропейських і візантійських термінів у слов'янське середовище. Виходячи із цього, досвід, напрацьований французькими та українськими вченими у роботі над Європейським словником філософій, може стати важливим методологічним орієнтиром для вивчення і перекладу вітчизняної політичної термінології.

Список літератури

1. Бондар С. В. Мовний, писемний та священноісторичний ексклюзивізм Русі / С. В. Бондар // *Несторівські студії: 1020 років Хрещення Русі: нові дослідження*. — К.: НКПІКЗ, 2009. — С. 5–19.
2. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. — К.: Дух і Літера, 2009. — Т. I. — 576 с.
3. Зализняк А. А. Древненовгородский диалект / А. А. Зализняк. — М.: Языки славянской культуры, 2004. — 869 с.
4. Иванова-Веэн Л. Новгород как *res publica*: мост к величию / Л. Иванова-Веэн, О. Хархордин // *Неприкосновенный запас: Дебаты о политике и культуре*. — 2003. — № 4 (30). — С. 194–206.
5. Истрин В. М. Книги временные и образные Георгия Мниха: Хроника Георгия Амартола в древнем славяно-русском переводе. Текст, исследование и словарь /

- В. М. Истрин. — Л.: Изд-во АН СССР, 1930. — Т. III: Греческо-славянский и славяно-греческий словарь. — Л., 348 с.
6. Иона, митрополит. Окружное послание литовскимъ епископамъ о соблюдении православной веры и несообщении с Исидоровымъ ученикомъ Григоріемъ, поставленнымъ въ Риме на кievскую митрополию / Иона, митрополит // Русская историческая библиотека, издаваемая археографическою комиссіею. — СПб.: Тип. ИАН, 1880. — Т. 6. — С. 619–625.
 7. Історія філософії України. — К.: Либідь, 1993. — 560 с.
 8. Кирила Мниха притча о человеческой души и о телеси... // Еремин И. П. Литературное наследие Кирила Туровского / И. П. Еремин / ТОДРЛ. — 1956. — Т. XII. — С. 340–347.
 9. Киричок О. Б. Греко-візантійське уявлення про політику в писемних пам'ятках Київської Русі // Софія Київська: Візантія. Русь. Україна. — К. — 2014. — Вип. IV. — С. 365–370.
 10. Киричок О. Б. Особливості вживання давньогрецької антропологічної та політичної лексики у слов'янських канонічних перекладах / О. Б. Киричок // Українська філософська думка у контексті європейської філософії: Всеукр. наук. — практична конф. (19–20 травня 2001 року): [матеріали доп. та виступів]. — Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2011. — С. 47–49.
 11. Киричок О. Б. Поліфункціональність антропологічної та політичної лексики у слов'янському перекладі «*Epistola canonica*» Григорія Ниського / О. Б. Киричок // Наукові записки. Серія «Філософія». — 2012. — Вип. 10. — С. 162–171.
 12. Кормчая (XI–XII в.). ГИМ, Синод. собр. № 227. — лл. 237а — 245b.
 13. Николаев С. Л. Раннее диалектное членение и внешние связи восточнославянских диалектов / С. Л. Николаев // Вопр. языкознания. — 1994. — № 3. — С. 23–49.
 14. Полное собрание русских летописей. — М.: Языки русс. культуры, 1998. — Т. 2: Ипатьевская летопись. — 648 с.
 15. Поученье (Володимира Мономаха) // Летопись (Лавреньева летопись, 1377 г.). РНБ, Ф.п. IV.2. — л. 78–83.
 16. Слово о погибели Руския земли по смерти великого князя Ярослава / Изборник (Сборник произведений литературы Древней Руси). — М.: Худож. лит., 1969. — С. 326.
 17. Срезневский И. И. Материалы для словаря русского языка по письменнымъ памятникамъ / И. И. Срезневский, издание ОРЯС ИАН. — СПб.: Типографія ИАН, 1893. — Т. 1. — X, 50 с., 1420 стб.
 18. Толочко П. П. Древнерусская народность: воображаемая или реальная / П. П. Толочко. — СПб.: Алетейя, 2005. — 218 с.
 19. Уставная грамота новгородского князя Всеволода Мстиславича церкви св. Иоанна Предтечи на Опоках // Новгородская первая летопись старшего и младшего изводов. — М. — Л.: Издательство АН СССР, 1950. — С. 558–561.
 20. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка: [в 4 т.] / М. Фасмер; пер. с нем. и доп. О. Н. Трубачева. — [2-е изд., стер.]. — М.: Прогресс, 1986. — Т. 1. — 588 с.

21. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка: [в 4 т.] / М. Фасмер; пер. с нем. и доп. О. Н. Трубачева. — [2-е изд., стер.]. — М.: Прогресс, 1986. — Т. 2. — 671 с.
22. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка: [в 4 т.] / М. Фасмер; пер. с нем. и доп. О. Н. Трубачева. — [2-е изд., стер.]. — М.: Прогресс, 1987. — Т. 4. — 860 с.
23. Хархордин О. Была ли *res publica* вещью? / О. Хархордин // Неприкосновенный запас: Дебаты о политике и культуре, 2007. — № 5 (55). — С. 97–119.
24. Чабак Л. А. Культ слова у філософсько-світоглядних уявленнях мислитлів Київської Русі / Л. А. Чабак // Філософські ідеї в культурі Київської Русі. — 2009. — Вип. 2. — С. 105–111.
25. Юсова Н. М. «Давньоруська народність»: неоднозначність термінологічного трактування / Н. М. Юсова // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. — 2006–2007. — № 15. — С. 62–72.
26. Mansfield H. C. On the Impersonality of the Modern State: A Comment on Machiavelli's Use of *Stato* / H. C. Mansfield // American Political Science Review. — 1983. — № 77. — P. 849–857.
27. Oakeshott M. Lectures in the History of Political Thought (Michael Oakeshott Selected Writings) / M. Oakeshott. — Thorverton: Imprint Academic, 2006. — 515 p.
28. Skinner Q. The state / Q. Skinner // Political Innovation and Conceptual Change. — Cambridge: Cambridge University Press, 1989. — P. 90–131.
29. The Experience of Power in Medieval Europe. 950–1350 / Edited by Robert F. Berkhofer III, Alan Cooper and Adam J. Kosto. — Burlington: Ashgate, 2005. — 292 p.

O. Kyrychok

FEATURES THE USE AND TRANSLATION OF OLD SLAVONIC POLITICAL TERMS

The article analyses the features of political terminology in the Old Slavonic texts. Special attention was paid to the examples of untranslatable of some key political terms, which originated from Old Slavic language and used in contemporary political and philosophical literature, in particular «state», «power», «peace», «war», «law». The article is an attempt to prove the idea that attribution to them of modern meanings causes the anachronisms and the aberrations of senses because they are the typical examples of untranslatable in one tradition.

Proposed in working with ancient sources to consider archaic meanings of political terms that it almost disappeared from modern semantic fields, but in the period of Kyiv Rus and later were important, also to correlate them with

the ancient, Byzantine or Western terms, considering that the translation often gave them new meanings, that was different from the original. In addition, in the Old Slavonic language were not strict equivalents of the term «politics», «monarchy», «republic» and so on. Thus, author concludes that in the work with the national written material we must consider the untranslatable two types — «internal» and «external». That is, on the one hand, to observe the changes in meanings of political terms under the influence of the archaic ideas, features of use, etymology, context, situation, etc. within an one tradition, on the other hand — we have to pay attention to untranslatable meanings caused to ingress of Western and Byzantine terms in the Slavic environment. So we can conclude the experience by the French and Ukrainian scientists of «European dictionary of philosophies» multivolume edition that had been published in Ukraine in 2009 may be an important methodological guide for learning the Ukrainian political terminology.

Keywords: untranslatable, ancient Slavonic language, power, State, peace, war, law, politics, monarchy, republic.

Матеріал надійшов 23.09.2016